

ANNA MATYSIAK (RED. NAUK.)
„NOWE WZORCE FORMOWANIA
I ROZWOJU RODZINY W POLSCE.
PRZYCZYNY ORAZ WPŁYW NA ZADOWOLENIE
Z ŻYCIA”

WYDAWNICTWO NAUKOWE SCHOLAR,
WARSZAWA 2014,
STRON 226

Książka pt. *„Nowe wzorce formowania i rozwoju rodziny w Polsce. Przyczyny oraz wpływ na zadowolenie z życia”* jest efektem zespołowej pracy nad projektem finansowanym ze środków Narodowego Centrum Badań i Rozwoju w ramach programu LIDER. Był on realizowany w latach 2010–2013 w Instytucie Statystyki i Demografii Szkoły Głównej Handlowej pod naukowym kierownictwem dr Anny Matysiak. W ujęciu najbardziej ogólnym podjętą problematykę można umieścić w ramach rozważań nad procesami określanymi mianem nowej demografii Europy. W tym zakresie kształtowanie się współczesnej rodziny zajmuje miejsce znaczące. Właśnie te procesy i ich uwarunkowania występujące w Polsce stanowią przedmiot recenzowanej książki. Na szczególne zwrócenie uwagi zasługuje różnorodność tematyki, podejście do rozwiązywania sformułowanych zadań oraz dochodzenie do wyznaczonych celów.

Praca posiada trzy warstwy: poznawczą, metodyczną i aplikacyjną. Strukturę jej tworzy siedem autorskich opracowań o tematyce pokrywającej wszystkie problemy objęte wspólnym tytułem, który dobrze odzwierciedla prezentowane treści. Rozpatrywane są, między innymi, trwałość małżeństw, urodzenia w kohabitacji, uwarunkowania urodzeń pozamałżeńskich, praca zawodowa i macierzyństwo, problemy bezdzietności, rodzina i zadowolenie z życia. Przy tak dużej różnorodności praca jest spójna. Spójność tę wzmacnia wykorzystanie wspólnego zbioru danych, na których opierają się analizy empiryczne. Jest to badanie „Generacje, rodziny i płeć kulturowa” (GGs-PL) przeprowadzone w 2011 roku. W szczególnych przypadkach, wymuszonych celem i zakresem badania, tę podstawową bazę danych wspomagają inne źródła takie jak na przykład badania jakościowe czy specjalne badania ankietowe służące analizie bezdzietności.

Rozważania zawarte w recenzowanej pracy mają charakter wielowątkowy i dlatego wymagają spięcia pewnego rodzaju klamrą. Tę rolę pełnią Wstęp (rozd. 1) i Zakończenie (rozd. 9). Opracowała je będąca redaktorem naukowym Anna Matysiak. We Wstępie przedstawiono motywy podjęcia badań, które wyprowadzono z dotychczasowej wiedzy. Przedstawiono je w taki sposób, aby wpisać rozpatrywane problemy w ogólny nurt badań międzynarodowych, zwracając uwagę na niezbadane dotychczas obszary rzeczywistości w zakresie formowania rodziny i jej rozwoju w Polsce w powiązaniu z zadowoleniem z życia. Nadaje to pracy nowatorski charakter. Przedstawiona warstwa teoretyczna łączy wszystkie zawarte w monografii prace. Wspólnym dla nich zadaniem jest znalezienie odpowiedzi na pytania, czy obserwowane w Polsce procesy formowania i rozwoju rodzin można wpisać w zmiany w sferze świadomości, czy też bardziej zasadne jest łączenie ich z ograniczeniami i problemami, jakie trzeba rozwiązywać w różnych sytuacjach życiowych, a może te obydwie grupy uwarunkowań są odpowiedzialne za ich przebieg. Każdy rozdział posiada wyznaczony cel, sformułowane hipotezy lub pytania badawcze oraz spis starannie dobranej literatury. Dla rozwiązania sformułowanych problemów i odpowiednio do będących do dyspozycji danych dobrano narzędzia analizy. Są to na przykład: modele wyróżnionych rodzajów ryzyka konkurencyjnego, wielomianowy model logitowy, przedziałami stały model wykładniczy (analiza historii płodności i aktywności zawodowej), analiza sekwencyjna i metody klasyfikacji danych.

Poszukując nowych wzorców tworzenia rodziny w Polsce, wskazano, między innymi, na związki kohabitacyjne (A. Matysiak i M. Mynarska, rozdz. 2). Kohabitacja, chociaż nie jest zjawiskiem nowym, to w Polsce wciąż stanowi obszar społecznej i demograficznej rzeczywistości w znacznym zakresie niewyjaśniony. Wprawdzie jej skala nie jest tak rozległa jak np. w Skandynawii, ale częstość występowania wykazuje wyraźną tendencję wzrostową. W pracy ujęto kohabitację w kontekście pojawiania się potomstwa. Jest to zatem zgodnie z tematyką pracy spojrzenie na formowanie i rozwój nowych wzorców rodziny w Polsce. W tym zakresie zaprezentowano wartościowe rezultaty, które należy ocenić jako wzbogacające wiedzę. Wskazano bowiem, jakimi cechami charakteryzują się osoby pozostające w kohabitacji, dlaczego decydują się na rodzicielstwo i w jakich warunkach te związki przekształcają się w małżeństwo.

M. Mynarska i M. Styrac (rozd. 3) zajmują się urodzeniami dzieci pierwszych i drugich. Urodzenia te warunkują rozwój i formowanie się rodziny. Odroczenie urodzeń szczególnie pierwszej kolejności wymusza opóźnienia kolejnych, a to z kolei często grozi niezrealizowaniem wcześniej deklarowanych zamierzeń. Autorki badają więc rozbieżności pomiędzy intencjami i realizacjami w zakresie liczby dzieci. Rozważania nad planowanymi decyzjami w demografii pojawiły się stosunkowo niedawno. Przyjęte w pracy podejście należy zatem do nowatorskich. Teoretyczną podstawę badań empirycznych stanowi teoria planowanych zachowań.

Współczesna pozycja, jaką zajmuje kobieta na rynku pracy ulega znaczącym zmianom. Obecność kobiet na rynku pracy jest jednym z ważniejszych uwarunko-

wań kształtowania się i rozwoju nowych wzorców rodziny w Polsce. Wymaga ona równoległego realizowania się w pracy i w domu. Tym, co wyróżnia pracę A. Matysiak (rozdz. 4), jest rozważanie wykonywanego zawodu. Takie ujęcie pojawia się dość rzadko. Zatem jest to element nowatorski przynajmniej w badaniach polskich.

Problemem o szczególnym znaczeniu w ramach współczesnych zachowań prokreacyjnych społeczeństw wysoko rozwiniętych jest bezdzietność. Podjęły to zagadnienie M. Mynarska, A. Matysiak i A. Rybińska (rozdz. 5). W zaproponowanym ujęciu na zwrócenie uwagi zasługuje podejście do bezdzietności w kontekście różnorodnych uwarunkowań. Proces jest analizowany w związku z indywidualnym przebiegiem życia. Szczególnie interesująca jest porównawcza analiza przebiegu życia kobiet bezdzietnych i matek.

Jednym z symptomów współczesnych zachowań demograficznych są zmiany relacji między urodzeniami małżeńskimi i pozamałżeńskimi. W analizach przeważają ujęcia na poziomie makro z zastosowaniem prostych wskaźników, wśród których dominuje odsetek urodzeń pozamałżeńskich w ogólnej liczbie urodzeń żywych. Rzadziej stosowane są współczynniki dzietności małżeńskiej i pozamałżeńskiej. Podejście zaprezentowane przez Annę Baranowską-Rataj (rozdz. 6) wyróżnia się, między innymi, ze względu na sposób postawienia problemu. Jest to pierwsze w Polsce podejście do badania wpływu religii na urodzenia pozamałżeńskie z położeniem nacisku na wychowanie w domu rodzinnym i socjalizację w lokalnej społeczności. Praca ma charakter nowatorski. Podjęto problem ważny zarówno na poziomie indywidualnym jak i w skali społecznej. Ponadto Autorka dostrzega konieczność dalszych badań i wskazuje ich kierunki.

Obecność kobiet na rynku pracy i jej związek z zachowaniami demograficznymi pojawia się w badaniach naukowych w różnych ujęciach. Najczęściej rozważa się jak aktywność zawodowa kobiet determinuje rozwój rodziny. Wpływ pracy zawodowej na stabilność małżeństw jest rozpatrywany znacznie rzadziej. Praca M. Styrca i A. Matysiak (rozdz. 7) jest jedyną znaną mi pracą dotyczącą tej sytuacji w Polsce. W rozważaniach szczególną uwagę zwrócono na kontekst ekonomiczny i na zmiany instytucjonalne (rola państwa opiekuńczego). Autorki dostrzegają konieczność odniesienia się do zmian w sferze świadomości. Umieszczają to zagadnienie wśród problemów wymagających dalszych badań.

Rozdział 8 autorstwa A. Baranowskiej-Rataj i A. Matysiak poświęcony związkowi zadowolenia z życia z formowaniem się i rozwojem rodziny dobrze wkomponowuje się w strukturę całej monografii. Można go uznać za swoistego rodzaju domknięcie i scalenie rozważanych wcześniej zagadnień. Wszystkie podjęte wcześniej tematy mogą prowadzić do uzyskania odpowiedzi na pytanie, jak życie rodzinne może kształtować poczucie zadowolenia.

Rozeznanie Auterek w zakresie podjętej problematyki pozwoliło umieścić pracę w ogólnym nurcie badań międzynarodowych z uwzględnieniem specyfiki warunków polskich. Problem zadowolenia z życia w związku z sytuacją rodzinną w Polsce nie znalazł dotychczas odpowiedniego rozpoznania. Wobec tego pracę należy uznać za

nowatorską. Autorki mają świadomość, które luki w zakresie rozważanej problematyki udało się im zapełnić, co jeszcze pozostało do zbadania oraz jakie walory aplikacyjne posiadają dotychczas uzyskane rezultaty.

Książka została napisana przez zespół pięciu demografek, których prace znajdują uznanie w polskim i międzynarodowym środowisku naukowym. Cel i zakres rozważań oraz sposób ujęcia problematyki nadaje badaniom charakter nowatorski. Monografia prezentuje wartościowe rezultaty, które należy ocenić jako wzbogacające wiedzę w zakresie kształtowania się nowych wzorców formowania i rozwoju rodziny w Polsce z uwzględnieniem ich wpływu na zadowolenie z życia. Wszystko to sprawiło, że publikacja już znalazła uznanie licznego grona czytelników wśród demografów, ekonomistów, socjologów, polityków społecznych, którzy naukowo zajmują się procesami demograficznymi, ich społeczno-ekonomicznymi uwarunkowaniami i konsekwencjami oraz możliwościami aplikacyjnymi otrzymanych wyników.

dr hab. Jolanta Kurkiewicz, prof. UEK

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Katedra Statystyki

Zakład Demografii